הרב יצחק זילברשטיין

היש חובה להתריע על חריגות בטיפול בחולה הטרמינלי?

שאלה:

כבוד הרב שליט"א, אודה לך על הנחיותיך הלכה למעשה.

אני עובדת כאחות בצוות החייאה בבית חולים... ופעמים שאני רואה כי רופאים במודע אינם מבצעים את המוטל עליהם או שחורגים מסדר הפעולות שחייבים לבצע ובכך מגבירים את סבלו של החולה ומביאים לקיצור חייו של חולה אנוש. ואפרט במספר דוגמאות:

א. חולה גוסס שגופו מחובר לאינפוזיה ובהנחיית הרופא באים סטודנטים-סטז'רים להתלמד עליו[1]. ותוך כדי כך מעבירים את צינור האינפוזיה מיד ליד וכד' וכידוע פעולות אלו עלולות לקרב את מותו.

ב. ישנם חולים המוגדרים כחשוכי מרפא ר"ל, ובמצבים הקריטיים לחייהם אינם זוכים לטיפול נאות המתבקש ממצבם, וזאת משיקולים שיש לדאוג שבית החולים יוכל להעניק טיפול לחולים שניתן לרפאותם, ולכן יש להקל את העומס של חולים הנמצאים במצב אנוש ולפנות את המקום והמיכשור עבור חולים בני סיכויים להחלים.

ג. ישנם אחיות ורופאים המתקשים להוציא דם לבדיקה מהזרוע ובמקום להתאמץ מעט ולאתר את הוריד, הם מוציאים דם מהוריד הסמוך לכף היד, ובכך גורמים לחולה סבל מיותר.

וכהנה דוגמאות נוספות של עוולות שאני רואה תוך כדי עבודתי כאחות בבית החולים. שאלתי: האם עלי להתריע על תופעות אלו, בידעי שבמקרים רבים לא יקבלו את דעתי, ומאידך אני עלולה להפגע בשל כך עד כדי הרחקתי מעבודה בבית החולים?

אחות בבי"ח

תשובה:

התמחות רפואית ובדיקות שאינן לצורך החולה, אין היתר לעשותם ללא נטילת רשות מהנבדק. ואעפ"י שהתמחות הרופאים היא לתועלת הציבור – וכי כיצד יהיו רופאים ללא התמחות? – בכל זאת אין כל היתר לעשות זאת בלי רשותו של החולה. ומצינו במסכת נדה (דף מז) ששמואל שהיה זקוק ללמוד להבחין בסימני הבגרות של נערה, בדק לשם כך את שפחתו הכנענית ושילם לה ארבעים זוזים דמי בושתה למרות שהיתה שפחתו.

---

1. ראה נשמת אברהם, חלק יורה דעה, סי' קנה, ס"ק ב, 2. וראה י. עמנואל, ספר נשמת אברהם חלק יורה דעה, המעין כה, ג, (תמוז תשמ"ה) עמ' 64-61. -- העורך.

לכן, כל מי שרצונו ללמוד ולהתמחות צריך ליטול תחילה רשות מהחולה, וניתן ודאי לקבל זאת תמורת תשלום או כל טובת הנאה מסוג אחר, כגון מעקב רפואי וכד'. וכבר נעשים כדברים הללו בבתי חולים אחדים. כ"כ אפשר לקבל הסכמת אסירים לבדיקות הללו תמורת חנינה וכדו' אבל ללא קבלת רשות אין כל היתר לעשות זאת.

חמור הדבר שבעתיים כשמתלמדים על גופו של גוסס, שהרי שנינו במסכת שבת (דף קנא): תנו רבנן המעצמו (את עיני הגוסס) עם יציאת הנפש, הרי זה שופך דמים (שבטורח מועט מקרב מיתתו. רש"י) משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה מיד כבתה.

וחובה להתריע על הנוהגים ללמד תלמידים על גופו של גוסס, שעל כך אף לא תועיל נטילת רשות, ואפילו אם המחאה תזיק למוחה, חייבים למחות ולקיים "לא תעמוד על דם רעך".

אולם בשאלה הנדונה בפנינו טוענת האחות השואלת כי "במקרים רבים לא יקבלו את דעתי" ובפרט בשאלה ב' כאשר היא מצביעה על הנימוקים והשיקולים המדריכים את הנהלת ביה"ח לא להעניק לחולה האנוש את הטיפול המתבקש, ברגעיו הקריטיים. אם כך הוא הדבר, הרי הוא תלוי בשיקול דעתה של האחות, אם היא מניחה בכנות כי מחאתה תשאר כ"קול קורא במדבר" ולא תהיה לה אוזן קשבת, ומאידך – ירחיקוה מעבודתה עקב מחאתה, פשוט הדבר שאינה חייבת למחות ולהפסיד פרנסתה. אמנם חייב כל אדם להתריע על עוול שהוא רואה, אבל אם יודע הוא מראש שמחאתו לא תשא פרי והמצב לא יתוקן אינו חייב להפסיד את פרנסתו. וכן שנינו ביורה דעה (סימן של"ד מ"ח) אע"פ שחייב אדם למחות בעוברי עבירה וכל מי שאינו מוחה ובידו למחות נתפס באותו עוון, מכל מקום אין אדם חייב להוציא ממונו על זה. ולכן אין בזה מצוות תוכחה[2]. וגם מצוות "לא תעמוד על דם רעך" לא נאמר כאשר ברור שהדברים לא יתוקנו.

כל זה בנוגע לשאלה א' וב' אולם שונה הדבר בשאלה ג'. כאן מסתבר שאם החבלה בחולה נגרמת עקב קלות דעת או התרשלות החורגת מהמסגרת המקובלת, חייבים למחות, ויש להניח שהדברים ימצאו אוזן קשבת כי מעשים של זלזול עלולים לקרב את הפטירה.

במקרה של עומס רב מלחץ בזמן, או בעת חרום כשאין זמן לטרוח ולמצא את המקום המדויק של הוריד, מותר להוציא דם מהוריד הסמוך לכף היד.

מקור: **ספר אסיא ה'**, עמ' 80-81, 1986

2. ראה שו"ע או"ח, תר"ח, ב', ובמ"ב שם. -- העורך.